
II. POGLAVLJE

PUSTITE
VOLONTERE,
I ONI MORAJU
PREŽIVJETI

Uvod. U školama u kojima se provodilo istraživanje anketari su koristili i kratak strukturirani intervju **sa školskim stručnjacima** koji rade s mladima. Intervjuirane su osobe (N = 21) pedagozi, zamjenici ravnatelja ili ravnatelji. Pitanja za razgovor bila su otisnuta u obliku kraćeg upitnika pa su u nekim slučajevima upitane osobe pismeno odgovarale na postavljena pitanja. U intervjuima se pitalo za programe kojima je primarna svrha rad s mladima te tko su nositelji takvih programa u mjestima boravka. Pitalo se i postoje li programi, pozitivna iskustva koja su se pokazala uspješnima u praksi i koja bi mogla poslužiti kao model rada s mladima u drugim područjima. Pitanja su se odnosila i na mogućnosti provođenja organiziranih izvanškolskih aktivnosti u školi, na percepciju najvećih problema mladih na području gdje žive, kao i na sugestije o tome koje su aktivnosti u cilju poboljšanja kvalitete života mladih na njihovu području prioritetne. (Iscrpniji podaci o uzorku i tehnici istraživanja nalaze se u dodatku.)

Postojeći programi za mlade. Na popisu aktivnosti koje se nude mladima najčešće se spominju sportske: razni klubovi koje organiziraju škole ili, u rijetkim slučajevima, klubovi koji se financiraju iz gradskog proračuna. Jedina ne-sportska aktivnost koja se, također, nešto češće spominje mogućnost je učlanjenja u kulturno-umjetnička društva ili u mažoretkinje, kao i sudjelovanje u crkvenom zboru. Neka mjesta, npr. Hrvatska Kostajnica, nude mogućnosti za učlanjenje u razna društva organizirana izvan škole: u ribolovno društvo, mažoretkinje, dobrovoljno vatrogasno društvo, limenu glazbu. Međutim, to ne znači da je u tome mjestu znatno bolja ponuda aktivnosti u slobodnom vremenu nego li negdje drugdje jer, primjerice, škola nema sportske dvorane, pa tako ni školskih sportskih klubova.

U skupini: korisni programi, nositelj kojih je Vlada Republike Hrvatske, spominju se predavanja na temu suzbijanja zloporabe droge i zaštite od minsko-eksplozivnih

sredstava, ali se i u ovom slučaju radi o povremenim aktivnostima, i to ne na svima mjestima posebne državne skrbi.

Među ostalim organiziranim izvanškolskim aktivnostima navode se sljedeći programi: FRAMA program u Iloku koji provodi Crkva, a uključuje literarnu, glazbenu i recitatorsku grupu; program provođenja slobodnog vremena udruge "Suncokret" u Topuskom; program pomoći povratnicima koji u istome mjestu provodi Catholic Relief Service; ljetnji kamp za mlade u Vukovaru koji organizira nevladina udruga mladih iz Nizozemske u svrhu promicanja tolerancije i budućega zajedničkog života.

Tijekom intervjua bilo je moguće dobiti samo površne informacije o slobodnim aktivnostima koje se nude mladima i, naravno, nije poznato koliko je takvih aktivnosti stvarno organizirano u pojedinima mjestima. Međutim, činjenica je da, premda postoji više različitih programa za mlade, oni (za sada) **nemaju većeg utjecaja**; na to ukazuje već i činjenica da s njima nisu upoznati djelatnici koji rade s učenicima. Ako su i čuli za njih, nisu im poznati detalji o samim nositeljima tih aktivnosti kao i o tome koliko je mladih uključeno. Uz to, u razgovoru se spominju i aktivnosti koje se ne odvijaju često ili su se održale samo u jedan ili dva navrata (predavanja). Većina intervjuiranih ističe potrebu organiziranja većeg broja različitih programa za mlade. Tipični su odgovori: "Vodi se malo računa.", "Uglavnom su to izvannastavne aktivnosti organizirane u školama - ostalih programa uglavnom nema.", "Nije mi poznato. Bilo je nekib pokušaja koji nisu baš bili uspješni.", "Trebalo bi organizirati različite aktivnosti za mlade.", "Nažalost, konkretni programi školi nisu poznati ili ne idu putem škole."

Stručnjacima koji rade s mladima bilo je postavljeno i pitanje poznaju li neki program za mlade koji se **uspješno** provodi. Tim se pitanjem željelo doznati može li se model uspješna rada na jednom području iskoristiti i u ostalim mjestima posebne državne skrbi. Čak devet intervjuiranih osoba nije upoznato s takvim programima ("nema ga", "ništa posebno", "nije mi poznato" ili nisu odgovorili). Djelatnici u istočnoj Slavoniji drže korisnim preventivan rad s učenicima širenjem informacija o štetnosti uporabe droge, alkohola i pušenja te ljetni kamp za mlade. Ostali spominju neke sekcije i aktivnosti gdje se kao kriterij uspješnosti navode nagrade i priznanja, a ne radi se o sustavnim programima za unapređenje dobrobiti mladih. Iz odgovora na ovo pitanje mogu se izvući ovi zaključci: (i) takvih programa uglavnom nema; ili, ako postoje, ne radi se na njihovoj promidžbi; (ii) stručnjaci koji rade s mladima nemaju jasne ideje o tome kako bi trebali izgledati uspješni programi i što je mladima doista potrebno; (iii) postojeći progra-

mi ograničenog su opsega i sadržaja i nemaju karakter obuhvatnih, planiranih i koordiniranih akcija za poticanje pozitivnog razvoja mladih ljudi u određenoj zajednici.

Izvannastavne aktivnosti. U različitim mjestima postoji niz izvannastavnih aktivnosti koje organizira škola: dramske, recitatorske, novinarske i literarne sekcije, sportske aktivnosti, ekološke grupe, zborovi, rad s naprednim učenicima u pojedinim predmetima. Na temelju izjava intervjuiranih može se zaključiti da je nešto više učenika uključeno u sportske aktivnosti. Postoji, naime, niz teškoća u redovitu izvođenju sličnih aktivnosti. Stječe se dojam da je teret brige o mladima uglavnom prebačen na škole. Škole pak imaju niz poteškoća u održavanju nastave na kvalitetnoj razini, što je njihova primarna djelatnost; za izvannastavne aktivnosti nemaju ni dovoljno osoblja ni materijalne i moralne potpore.

Stručnjaci se slažu u tome da su izvannastavne aktivnosti izuzetno korisne za razvoj mladih iz više razloga; oni u okviru raznih sekcija mogu zadovoljiti interese i razviti određene sposobnosti što im nije omogućeno tijekom redovite nastave; korisno provode svoje slobodno vrijeme; nastavnici još spominju da im ovakve aktivnosti omogućuju uspostaviti bolju komunikaciju i suradnju s mladima te zadobiti njihovo povjerenje.

(i) *Poteškoće u organiziranju slobodnih aktivnosti.* E da bi se što veći broj mladih uključio u izvannastavne aktivnosti, najprije je potrebno učenicima iz okolnih naselja omogućiti bolji, češći i jeftiniji **prijevoz**. U Drnišu je, npr., oko 60% učenika putnika, a škola radi samo u jutarnjoj smjeni. Kako u poslijepodnevnim satima nema prijevoza, učenici se ne mogu uključiti u rad sekcija. U Korenici je približno polovica učenika putnika, a uz to moraju koristiti skup međugradski prijevoz. U Pakracu postoji Dom za mušku djecu koji financira škola, a u njemu tijekom tjedna borave učenici koji stanuju u najudaljenijim naseljima. U Belom Manastiru većina učenika putnici su iz svih dijelova Baranje. Budući da su autobusne veze rijetke, učenici se, bez obzira na interese, moraju najprije prilagoditi (ne)mogućnostima prijevoza. Slična je situacija i u Vukovaru gdje učenici u velikom broju slučajeva imaju samo dva puta dnevno vezu između škole i mjesta stanovanja. Na rijetke linije i slabo organiziran prijevoz žale se i u Slunju, Topuskom i Hrvatskoj Kostajnici.

(ii) *Slabi materijalni uvjeti* i siromaštvo općenito glavne su poteškoće u organiziranju slobodnih aktivnosti za mlade u nizu naselja. Mnoge škole nemaju sportsku dvoranu, neke škole održavaju nastavu u zgradi druge škole, u

školama nedostaju klupe, stolice i niz nastavnih pomagala. Zbog sličnih problema teško je organizirati nastavu u dva termina, a kamo li ostale aktivnosti; veliki je problem i nedostatak sredstava u gradskom i županijskom proračunu za kvalitetnu organizaciju sličnih aktivnosti.

(iii) *Pomanjkanje slobodnog vremena učenika* teškoća je koju svakako valja uzeti u obzir. Intervjuirani stručnjaci navode da je nerijetko slab odaziv učenika jer su preopterećeni nastavom i nemaju puno slobodnog vremena. Uz to, slične aktivnosti organizirane su tako da učenicima ne pružaju dovoljno prilika za opuštanje, nego im djeluju kao produžetak nastavnog rada.

Sa *svim* navedenim teškoćama susreće se velik broj škola. Evo kako to, primjerice, opisuju u Vukovaru: “*Prednosti su općepoznate i priznate. Poteškoće su strahovite – niti ima prostora, nema sredstava, nema ni vremena – učenici putuju u ogromnoj većini – imaju u velikom slučaju samo dva puta dnevno vezu između škole i mjesta stanovanja. Osim toga, škola gostuje kod druge škole.*” Uz to, i nacionalna podijeljenost otežava organiziranje zajedničkih aktivnosti za učenike različitih narodnosti (“*Novine se izdaju na ćirilici i latinici, u srpskoj i hrvatskoj varijanti.*”).

Teškoće mladih na području gdje žive. Profesori, kao i učenici, spominju tipološki iste teškoće s kojima se mladi suočavaju na područjima posebne državne skrbi.

(i) *Nedostatak aktivnosti u slobodnom vremenu* te mjesta za izlaske i prostora gdje bi se mladi okupljali. Uz to, nema osmišljenih programa, klubova, radionica, kulturnih sadržaja i mogućnosti organizirana provođenja slobodnog vremena. Neki profesori, baš kao i jedan dio mladih, spominju prevelik broj kafića kao jedina mjesta koja se nude mladima za druženje.

Učenicima iz okolnih sela glavni je problem **skup i neredovit prijevoz**.

(ii) *Egzistencijalni problemi roditelja* utječu na kvalitetu života njihove djece. Roditelji su previše zaokupljeni rješavanjem egzistencijalnih pitanja (traženjem stana i posla), pa su djeca uglavnom prepuštena sama sebi. Svakim je danom sve više nezaposlenih, pa roditelji ostaju bez redovitih primanja (“*teško je preživjeti*”, “*nitko ne radi niti zarađuje*”, “*ništa ne funkcionira*”), a perspektive mladih također nisu najbolje (slaba mogućnost izbora zanimanja i zapošljavanja).

(iii) *Socijalni problemi* kao što su skitnja, alkoholizam, kriminal, droga i nasilničko ponašanje spominju se često kao opasnosti kojima su izloženi mladi.

(iv) *Posljedice ratnih trauma i nedostatak psihosocijalne pomoći* problemi su s kojima se pedagozi svakodnevno suočavaju u svom radu. Citiramo nekoliko izjava: “*Samim tim što su to djeca zahvaćena ratom, traumatizirana, mijenjala su sredinu najmanje 2-3 puta, proizlazi zaključak da znatan dio djece s ovog područja spada u rizičnu skupinu djece s izraženim psihosocijalnim problemima*”. (Knin); “*Sve je veća potreba za psihosocijalnom pomoći – škola sa svojim ograničenim kadrovskim i materijalnim uvjetima ne može tome udovoljiti*.” (Petrinja); “*Potrebno je raditi i s djecom i s roditeljima (psihološko savjetovanje), a pojavljuje se i droga, pa treba više raditi na prevenciji*.” (Hrvatska Kostajnica); “*Djeca su nemotivirana i bezvoljna, potrebno je psihološko savjetovanje*.” (Pakrac), itd.

(v) *Napete međunacionalne odnose* spominju i anketirani srednjoškolci i djelatnici u školama u Vukovaru i Belom Manastiru. Takvi odnosi koče zajedničke aktivnosti i suradnju mladih različite narodnosti. Vidljiva je i određena *napetost i nesnošljivost među mladima koji su živjeli u krajevima s različitim kulturnim obilježjima*. Citiramo: “*Nakon oslobođenja teritorija škola se našla u velikim problemima. Djeca iz različitih sredina, kultura, s različitim navikama, običajima i vrijednostima tražila su određeno vrijeme za međusobnu prilagodbu. Problemi nastali iz tih razlika sve više se gube, ali proći će još dosta vremena dok se ne adaptiraju na novu sredinu*.” (Knin); “*Nacionalno stroga podijeljenost, odlasci na odvojena mjesta (kafice, diskoklubove) i želja da odu iz Vukovara*.” (Vukovar); “*Još uvijek napetost zbog međunacionalnih odnosa – kao posljedica rata*.” (Beli Manastir).

(vi) U mladima se sve više zamjećuje *pasivnost, nezainteresiranost i pesimizam* u odnosu na budućnost, što također stvara poteškoće stručnjacima koji bi im željeli pomoći.

Aktivnosti koje stručnjaci predlažu za rad s mladima. Na nekim područjima nema jasnih ideja o tome što bi bilo najvažnije organizirati kako bi se unaprijedila kvaliteta života mladih. No većina intervjuiranih osoba ipak nudi konkretne zamisli o tome što bi se moglo učiniti i tko bi mogao biti nositelj predloženih programa. Neki su djelatnici već toliko preopterećeni u svom radu da sumnjaju u mogućnost kvalitetnija rada bez većih materijalnih sredstava i nagrađivanja profesora. Međutim, iako suočena s nebrojenim poteškoćama, većina djelatnika nudi svoju stručnu pomoć i pomoć škole, ali ne prihvaća da se sva briga o mladima prepusti njima, nego traži potporu drugih mladih, Crvenog križa, zdravstvenih djelatnika i Crkve, kao i općinskih, županijskih i republičkih vlasti. Evo nekoliko primjera predloženih aktivnosti: sportske aktivnosti; umjetničke, znanstvene i ekološke radionice u školi i

gradu; ljetni kampovi gdje bi se kroz organizirane aktivnosti djeca učila međusobnoj suradnji; natjecanja; prezentacije radova pojedinaca i grupa; kazališne predstave; koncerti; predavanja o temama koje zanimaju mlade; subvencionirane glazbene škole; reaktiviranje kulturno-umjetničkih društava; dovršenje obnove ili izgradnja sportskih dvorana; obnova knjižnica; psihološke radionice; programi rada s djecom u kojih su vidljivi deformiteti i loše držanje; i slično.

Svi intervjuirani stručnjaci slažu se u tome da organiziranu radu s mladima treba hitno posvetiti što veću pozornost.